

УДК 338.47:656.072

**ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЮ
ТРАНСПОРТНОЮ СИСТЕМОЮ В КОНТЕКСТІ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ****Гнедіна К.В., к.е.н.***E-mail: gkv2015oa@gmail.com**Чернігівський національний технологічний університет*

Стаття присвячена питанню вдосконалення управління міським пасажирським транспортом в контексті сталого розвитку. Обґрунтовано необхідність розробки дієвого механізму управління розвитком муніципальної транспортної системи для зростання економічної, соціальної та екологічної ефективності її функціонування. Запропоновано концептуальну модель механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи, виокремлено етапи його формування, визначено принципи дії, важелі, інструменти, основні складові механізму, а також підходи до його запровадження. Зроблено висновки про те, що реалізація даного механізму сприятиме покращенню економічних результатів роботи транспортних підприємств, підвищенню рівня транспортного обслуговування населення та зменшенню негативного впливу міського громадського транспорту на навколишнє природне середовище.

Ключові слова: муніципальна транспортна система, механізм управління, сталий розвиток, економічний ефект, соціальний ефект, екологічний ефект

UDC 338.47:656.072

**IMPROVEMENT OF MANAGEMENT OF MUNICIPAL TRANSPORT
SYSTEM IN THE CONTEXT OF A SUSTAINABLE DEVELOPMENT****Hnedina K.V., PhD in Economics***E-mail: gkv2015oa@gmail.com**Chernihiv National University of Technology*

Article is devoted to the question of improvement of management of city passenger transport in the context of a sustainable development. The necessity of the elaboration of the efficient mechanism of management of development of municipal transport system for the increasing of economic, social and ecological efficiency of its functioning has been proved. The conceptual model of the mechanism of management of strategic development of municipal transport system has been offered; the stages of its formation have been marked out, principles of operation, key factors, instruments, main components of the mechanism and also approaches to its implementation have been defined. Conclusions about that implementation of this mechanism will contribute to the improvement of economic results of functioning of transport enterprises, to increasing of the level of transport service of the population and to reducing the negative impact of urban public transport on the environment are formed.

Keywords: municipal transport system, mechanism of management, sustainable development, economic effect, social effect, ecological effect

Актуальність проблеми. На сьогодні міський пасажирський транспорт у багатьох містах України функціонує неефективно в економічному, соціальному та екологічному аспектах. Перевезення пасажирів є збитковими, якість транспортного обслуговування населення не відповідає сучасним вимогам, негативний вплив громадського транспорту на довкілля та здоров'я людини зростає. Ситуація набуває більшого загострення разом із прискоренням урбанізаційних процесів у містах країни. Незадовільний стан транспортної інфраструктури призводить до погіршення якості життя мешканців у цілому. Для розвитку міста на засадах сталості важливим є пріоритетне функціонування «зеленого транспорту». Отже, управління міськими пасажирськими перевезеннями потребує вдосконалення з урахуванням концепції сталого розвитку. Для забезпечення подолання наявних проблем та підвищення ефективності функціонування громадського транспорту в містах країни вирішальним є формування дієвого механізму управління його розвитком, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню чинників сталого розвитку регіонів, зокрема транспортної інфраструктури як важливого фактору розвитку, присвячені ґрунтовні праці науковців-регіоналістів, зокрема М.П. Бутка [2], М.І. Долішнього [7], Ю.Є. Пащенко [11], Т.В. Пепа [12], В.І. Пили [13], Л.Г. Чернюк [15] та багатьох інших видатних вчених. Різні аспекти функціонування міського пасажирського транспорту та управління його розвитком на сучасному етапі соціально-економічного поступу висвітлені у наукових працях таких вчених, як: В.В. Біліченко [1], В.В. Величко [4], В.О. Вдовиченко [3], О.Д. Гульчак [5], В.В. Димченко [6], М.Є. Кристопчук [8], О.І. Мірошник [10], В.І. Тітяєв [14] та багатьох інших, які значно поглибили наукові засади формування та розвитку муніципальних транспортних систем середніх та великих міст в сучасних економічних умовах. Науковці розглядають проблеми, що стоять на заваді розвитку міського пасажирського транспорту, пропонують систему стратегічних орієнтирів та визначають інструменти управління його розвитком. В той же час питання формування механізму управління муніципальною транспортною системою в контексті концепції сталого розвитку залишається малодослідженим. Тому розробка механізму управління розвитком міського пасажирського транспорту, спрямованого на досягнення не лише економічної, але й соціальної та екологічної ефективності його роботи є актуальним питанням.

Метою роботи є розробка концептуальної моделі механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи.

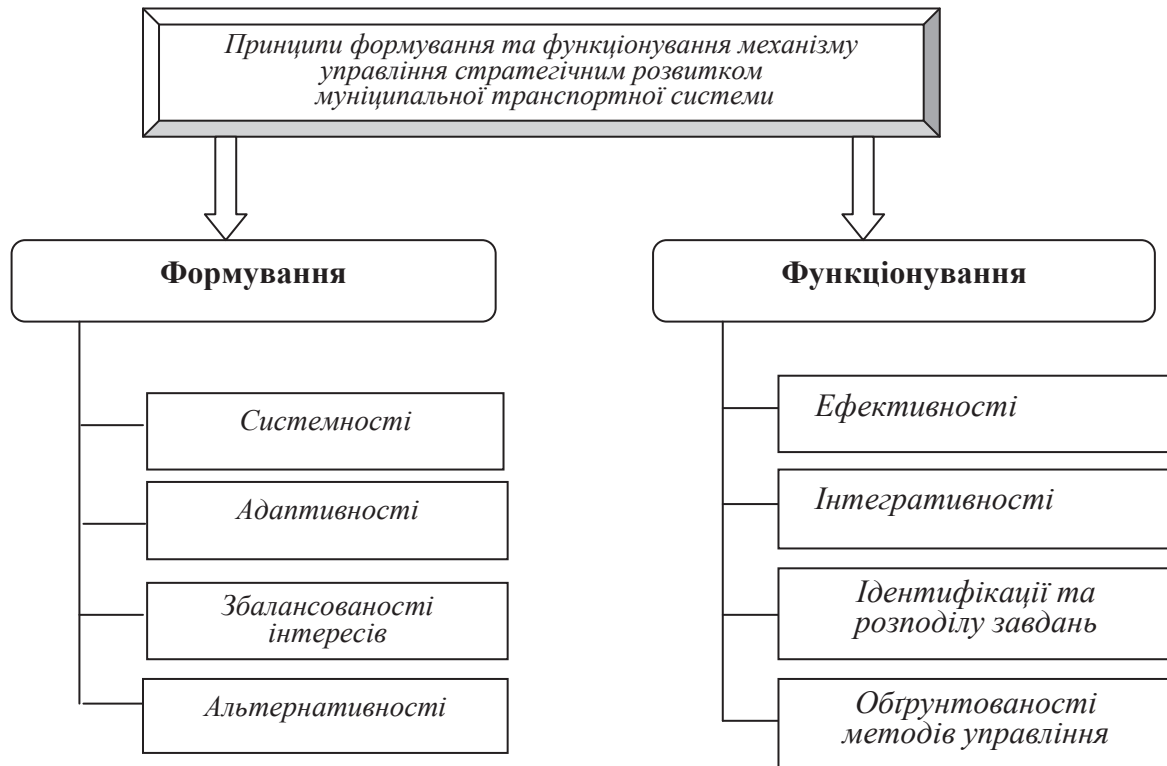
Викладення основного матеріалу дослідження. За результатами попередніх досліджень можна стверджувати, що для стабільної роботи транспортних підприємств та задоволення вимог пасажирів важливим є забезпечення соціально-економічного розвитку міського-пасажирського транспорту. В той же час, чим вище екологічна ефективність, тим кращий соціальний ефект функціонування муніципальної транспортної системи [9]. Тому до формування механізму управління розвитком муніципальної транспортної системи необхідно підходити комплексно та враховувати, що результатом його реалізації має бути досягнення бажаного економічного, соціального та екологічного ефекту одночасно. Механізм, з точки зору управління, є певною керуючою системою (методів, принципів, цілей, функцій тощо), дія якої перетворює іншу (керовану) систему, тобто змінює її стан, досягаючи при цьому поставлену мету. Механізм є єдиною системою, яка складається із взаємопов'язаних елементів, дія якого забезпечує процес управління іншою системою. Процесом є зміна станів системи, а механізм є рушійною силою, що спонукає цей процес.

Під механізмом управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи можна розуміти сукупність методів, інструментів та важелів впливу на процеси досягнення стратегічних цілей, об'єднаних у систему, яка функціонує за певними принципами та забезпечує сталий розвиток міського пасажирського транспорту. Формування механізму управління стратегічним розвитком міського пасажирського транспорту передбачає послідовне визначення його структури, принципів та функцій, а реалізація цього механізму вимагає чіткого визначення принципів, методів, важелів, інструментів. Принципи формування та функціонування механізму управління розвитком муніципальної транспортної системи наведено на рис. 1.

Головними принципами формування механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи є:

Системності: механізм управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи повинен являти собою єдину систему, елементи якої пов'язані між собою і формують ієрархічну структуру та яка взаємодіє із зовнішнім середовищем;

Адаптивності: механізм повинен швидко реагувати на зміни зовнішніх та внутрішніх умов і забезпечувати стабільний розвиток системи міського пасажирського транспорту в нових умовах її функціонування;

Рис. 1. Принципи формування та функціонування механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи

Збалансованості інтересів: при формуванні механізму повинні бути враховані інтереси всіх учасників перевізного процесу;

Альтернативності: механізм повинен передбачати різні варіанти (альтернативи, сценарії) розвитку та відповідно до них - стратегічні напрями розвитку міського пасажирського транспорту.

Функціонування механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи повинно відбуватися відповідно до таких принципів:

Ефективності: механізм повинен бути ефективним, тобто забезпечувати досягнення поставленої мети, а саме: реалізацію стратегії розвитку муніципальної транспортної системи, спрямовану на підвищення економічної, соціальної та екологічної ефективності її функціонування;

Інтегративності: всі складові механізму повинні бути направлені на досягнення єдиної мети, функціонувати взаємоузгоджено та спільно;

Ідентифікації та розподілу завдань: визначення та закріплення за кожною структурною одиницею механізму чітко визначених завдань, виконання яких забезпечить реалізацію стратегії розвитку муніципальної транспортної системи;

Обґрунтованості методів управління: методи управління розвитком муніципальної транспортної системи повинні бути науково-обґрунтованими та доцільними для застосування.

Основними функціями механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи є:

1) *Планування* – передбачає визначення стратегічних напрямів розвитку муніципальної транспортної системи та відповідно до них комплексу заходів, направлених на досягнення стратегічних цілей;

2) *Організація* – забезпечує організацію перевізного процесу і координування діяльності міського громадського транспорту та її матеріально-технічного, кадрового, інвестиційного забезпечення;

3) *Регулювання* – функція, спрямована на оперативне управління діяльністю міського пасажирського транспорту, забезпечення її ефективності при зміні зовнішніх та внутрішніх умов, внесення оперативних коригувань у стратегічні плани розвитку муніципальної транспортної системи;

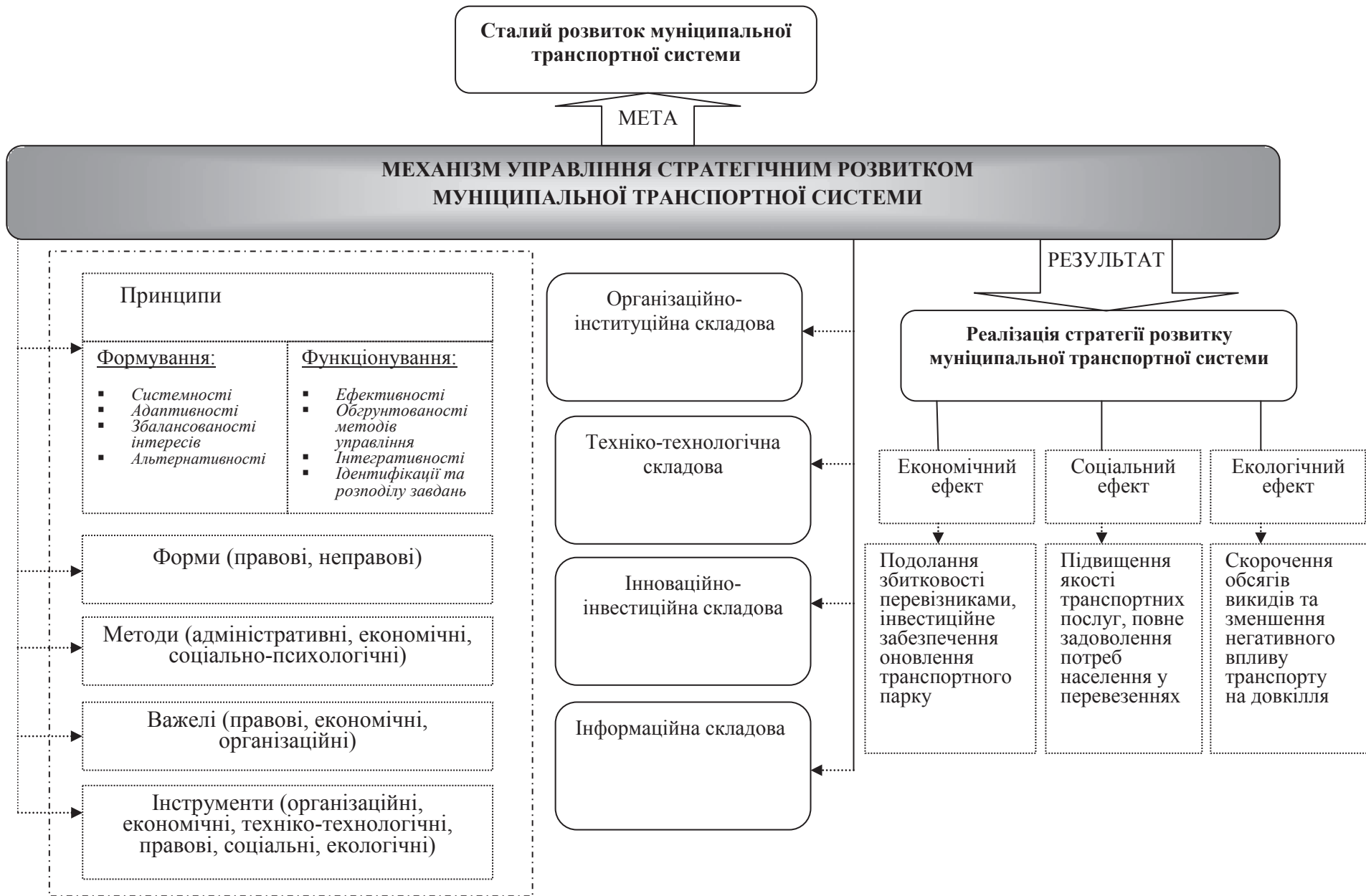
4) *Мотивація* – функція, що передбачає стимулювання трудових колективів до ефективного виконання запланованих стратегічних завдань та зростання їх зацікавленості у результатах роботи міського пасажирського транспорту;

5) *Контроль* – функція, що забезпечує постійне спостереження та оцінку діяльності муніципальної транспортної системи з метою виявлення резервів підвищення її ефективності.

Концептуальну модель механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи наведено на рис. 2.

Головною метою функціонування наведеного механізму є забезпечення сталого розвитку міського пасажирського транспорту.

Механізм управління розвитком міського пасажирського транспорту являє собою складну систему, яка включає: організаційно-інституційну, техніко-технологічну, інноваційно-інвестиційну та інформаційну складову.

Рис. 2. Концептуальна модель механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи

Організаційно-інституційна складова механізму є сукупністю органів управління різних рівнів (структурні підрозділи підприємств, органи державної влади) та здійснюваних ними організаційних заходів, а також передбачає нормативно-правове забезпечення процесу управління міськими пасажирськими перевезеннями. Організаційно-інституційний блок є важливою складовою механізму управління розвитком муніципальної транспортної системи, оскільки саме від організації залежатиме обґрунтованість управлінських рішень, ефективність реалізації стратегічних заходів та дотримання чинного законодавства в процесі їх реалізації.

Від управлінських рішень відповідних органів залежить і ефективність дії економічних важелів механізму. Організаційно-інституційна складова механізму за допомогою методів економічного аналізу, планування та контролю забезпечує вплив на процеси функціонування міського пасажирського транспорту та може сприяти інвестиційному забезпеченню розвитку муніципальної транспортної системи.

Техніко-технологічна складова механізму є сукупністю технічних та технологічних ресурсів, необхідних для роботи транспортної системи міста та передбачає забезпечення муніципальної транспортної системи техніко-технологічними ресурсами, а саме: розширення транспортного парку та його інноваційне оновлення, впровадження інноваційних технологій управління перевізним процесом, підвищення рівня автоматизації на міському транспорті тощо.

Інноваційно-інвестиційна складова – це сукупність інвестиційних ресурсів, необхідних для фінансування інновацій, реалізації інших стратегічних заходів для досягнення поставленої мети – підвищення ефективності функціонування муніципальної транспортної системи. Інноваційна складова передбачає сприяння впровадженню у діяльність міського пасажирського транспорту прогресивних досягнень науки і техніки – транспортних засобів сучасного типу, сконструйованих з урахуванням необхідності забезпечення доступності транспорту особам із обмеженими фізичними можливостями, інформаційних систем управління рухом транспорту та збору оплати за проїзд. Для впровадження інновацій важливим є залучення фінансових ресурсів з усіх можливих джерел інвестування.

Інформаційна складова – є складною системою, що складається із підсистем збору, обробки, аналізу інформації та передачі її зовнішнім та внутрішнім користувачам. Інформаційна складова механізму управління розвитком муніципальної транспортної системи передбачає створення достовірної інформаційно-аналітичної бази щодо ринку внутрішньоміських перевезень, можливість аналізу інформації щодо перевезень громадським транспортом у місті та прийняття на основі цієї інформації ефективних управлінських рішень.

Дія механізму управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи пов'язана із соціально-економічною політикою в державі, оскільки саме держава через систему методів стимулювання та регулювання здійснює управління розвитком транспортної системи країни, а отже і міського пасажирського транспорту як її важливої складової. Крім того, реалізація стратегії розвитку неможлива без регулювання та сприяння ряду державних органів. В той же час дія даного механізму безпосередньо стосується діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності – перевізників, які відіграють дуже важливу роль у реалізації механізму. Отже, механізм управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи є складною ієрархічною системою, складові якої належать до макрорівня (державна, регіон, місто) та мікрорівня (суб'єкт господарювання). Управління стратегічним розвитком системи міського пасажирського транспорту вимагає узгодженої та скоординованої роботи всіх ланок механізму.

Процес управління розвитком муніципальної транспортної системи може реалізуватися у *правовій формі* (правові акти, що регламентують діяльність міського пасажирського транспорту, адміністративно-правові договори) та *неправовій* (організаційні заходи, матеріально-технічні операції).

До основних методів управління стратегічним розвитком системи міського пасажирського транспорту належать: адміністративні, економічні та соціально-психологічні.

Адміністративні методи управління розвитком муніципальної транспортної системи забезпечують дотримання правових норм у сфері міських пасажирських перевезень, чіткий розподіл обов'язків на всіх рівнях управління та контроль за їх виконанням. Вони є регламентованими та передбачають відповідальність за невиконання встановлених вимог.

Економічні методи управління розвитком міського пасажирського транспорту засновані на дії економічних законів та передбачають заохочення і економічну зацікавленість суб'єктів у ефективному функціонуванні міського громадського транспорту з урахуванням економічних інтересів усіх зацікавлених сторін. Вони являють собою сукупність способів та прийомів економічного стимулювання розвитку міського пасажирського транспорту, за допомогою яких створюються сприятливі умови для ефективного функціонування муніципальної транспортної системи (субсидії, дотації, пільги тощо).

Соціально-психологічні методи управління розвитком муніципальної транспортної системи являють собою сукупність специфічних способів впливу на трудові та особисті відносини і соціальні процеси у трудових колективах, які формуються у сфері міських пасажирських перевезень, сутність яких полягає у підвищенні зацікавленості персоналу у результатах роботи. Соціально-психологічні методи управління розвитком муніципальної транспортної системи передбачають формування мотивів трудової діяльності, підвищення кваліфікації кадрів, моральне стимулювання, гуманізацію праці, що сприяє підвищенню продуктивності праці та зростанню соціальної ефективності функціонування міського транспорту.

У складі механізму управління стратегічним розвитком системи міського пасажирського транспорту особливе місце посідають правові, економічні та організаційні важелі. *Правові важелі* передбачають вплив владних органів на розвиток муніципальної транспортної системи за допомогою правових засобів, регулюють діяльність міського пасажирського транспорту та сприяють його розвитку. *Економічні важелі* створюють передумови для функціонування та розвитку системи міського пасажирського транспорту. *Організаційні важелі* направлені на вдосконалення організації транспортного процесу та передбачають реалізацію ряду організаційних заходів зі створення сприятливих умов розвитку муніципальної транспортної системи.

Методи та важелі управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи деталізуються в інструментах, до яких належать: організаційні, економічні, техніко-технологічні, екологічні, соціальні, правові інструменти.

Основними інструментами управління стратегічним розвитком муніципальної транспортної системи є:

- вдосконалення організації перевізного процесу;
- підвищення рівня автоматизації на міському транспорті;
- повне відшкодування перевізникам збитків від надання безоплатних перевезень;
- реформування чинної системи пільг на проїзд;
- розширення транспортного парку та його оновлення;
- зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферу міським автотранспортом;
- підвищення якості транспортного обслуговування населення;
- забезпечення чіткості та прозорості законодавчої бази у сфері міського громадського транспорту.

Подальший розвиток міського пасажирського транспорту неможливий без інвестиційного забезпечення та фінансування впровадження інновацій, що передбачає залучення інвестицій з різних джерел: державного та місцевих бюджетів, коштів юридичних та фізичних осіб – резидентів України, іноземних інвестицій. В умовах дефіциту бюджетних коштів для модернізації транспортного парку міського пасажирського транспорту доцільним є використання нетрадиційних методів інвестування, зокрема лізингу.

Передумовами стратегічного розвитку міського пасажирського транспорту виступає державно-приватне партнерство та залучення інвестиційних ресурсів з усіх можливих джерел на макро- та мікрорівнях (інвестиції з державного, місцевих бюджетів, кошти юридичних та фізичних осіб – резидентів України, іноземні інвестиції та ін.). Для досягнення паритету інтересів всіх учасників перевізного процесу (перевізників, пасажирів, органів місцевої влади) вирішальну роль відіграють заходи інституційного регулювання та підтримки. До них належить: затвердження на муніципальному рівні чіткої та прозорої стратегії розвитку пасажирської транспортної системи і моніторинг результатів її реалізації; інвестиційне забезпечення розвитку громадського транспорту з державного та місцевих бюджетів, кредитні та податкові пільги, вдосконалення чинного законодавства у сфері міських перевезень; створення на державному рівні Фонду забезпечення пільг фізичним особам, який виконуватиме функції адміністрування та

фінансування пільг на проїзд; формування Департаментів якості внутрішньоміських перевезень у обласних центрах та Асоціацій розвитку муніципальної транспортної системи у містах України, які сприятимуть підвищенню ефективності функціонування міського пасажирського транспорту.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Однією із невід'ємних складових сталого розвитку сучасного міста є надійна, ефективно функціонуюча муніципальна транспортна система. Управління цією системою потребує вдосконалення шляхом створення дієвого механізму управління, який би ґрунтувався на засадах сталого розвитку та забезпечував збалансованість економічного, соціального та екологічного зростання. Функціонування механізму управління розвитком муніципальної транспортної системи має бути направлене на досягнення:

1) Економічного ефекту: подолання збитковості перевізниками та інвестиційне забезпечення подальшого розвитку міського пасажирського транспорту;

2) Соціального ефекту: підвищення якості транспортних послуг та повне задоволення потреб населення у перевезеннях;

3) Екологічного ефекту: скорочення обсягів викидів шкідливих речовин та зменшення негативного впливу транспорту на довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біліченко В.В. Управління розвитком виробничої системи міських пасажирських перевезень / В.В. Біліченко, С.В. Цимбал, С.О. Романюк // Вісник ЖДТУ. – № 2 (53). – 2010. – С.11-19.
2. Бутко М.П. Транспортна компонента виробничої інфраструктури регіону: монографія / М.П. Бутко, Н.В. Іванова. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-поліграф», 2010 – 312 с.
3. Вдовиченко В.О. Ефективність функціонування міської пасажирської транспортної системи: автореф. дис...канд.техн.наук: 05.22.01/ В.О. Вдовиченко.– К., 2004. – 20 с.
4. Величко В.В. Економіко-організаційне забезпечення міського пасажирського транспорту як функції міста: автореф. дис...канд.екон.наук: 08.10.01 / В.В. Величко. – Х., 2000. – 24 с.

5. Гульчак О.Д. Підвищення ефективності міських пасажирських перевезень на основі удосконалення організації руху автобусів: автореф. дис...канд. техн. наук: спец. 05.22.01 / О.Д. Гульчак. – К., 2005. – 19 с.
6. Димченко В.В. Соціально орієнтоване управління організаційно-економічною стійкістю підприємств міського електричного транспорту в умовах формування ринкових відносин: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.10.01 / В.В. Димченко; Харк. держ. акад. міськ. госп-ва. - Х., 2003. - 20 с.
7. Долішній М.І. Розвиток регіонів України: Політичний, економічний, соціальний та екологічний аспекти / М.І. Долішній // Україна на порозі ХХІ століття: уроки реформ та стратегія розвитку: Матеріали наук. конф., 15-16 листоп. 2000 р./ гол. ред.: В.М. Литвин – К. : Київський політехнічний ін-т, 2001. – С.198-203.
8. Кристопчук М.Є. Соціально-економічна ефективність пасажирської транспортної системи приміського сполучення: Монографія / Кристопчук М.Є. – Рівне: НУВГП, 2012. – 158 с.
9. Лень В.С. Оцінка соціальної та екологічної ефективності функціонування міського пасажирського транспорту / В.С. Лень, К.В. Гнедіна // Економічний простір. – 2014. - № 82. – С.93-104.
10. Мірошник О.І. Проблема ефективного розвитку пасажирського транспорту великого міста і шляхи її розв'язання: автореф. дис...канд. екон. наук: спец. 08.02.03/ О.І. Мірошник. – Х., 1998. – 19 с.
11. Пашенко Ю.Є. Перспективи розвитку транспортного комплексу / Пашенко Ю.Є., Давиденко А. М., Чернюк Л. Г. – К.: Либідь, 1998. – 269 с.
12. Пепа Т.В. «Зелена» економіка – досвід країн Європи та Азії / Т.В. Пепа // «Зелена» економіка – шлях до сталого розвитку: зб. матеріалів / упоряд. О.С. Чмир. – К.: Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, 2013. – С. 109-112.
13. Піла В.І. Огляд нормативно-правового середовища ресурсоефективного та «зеленого» розвитку України/ В.І. Піла, Д.П. Касьяненко // «Зелена» економіка – шлях до сталого розвитку: зб. матеріалів / упоряд. О.С. Чмир. – К.: Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, 2013. – С. 58-68.
14. Титяев В.И. Организация управления и планирования жилищно-коммунального хозяйства. / В.И. Титяев, А.Г. Кислошаев. – К.: Вища школа, 1981. – 183с.
15. Транспорт і охорона навколишнього середовища: [монографія] / за ред. Л.Г. Чернюк. – К.: Наук. Світ. – 2002. – 189 с.